

BOŞANMANIN SOSYOLOJİSİ

Sosyal Bir Sorun ya da Aileye Alternatif Olma Bağlamında Boşanmayı Anlamak

EDİTÖRLER

Sinem Burcu Uğur - Aylin Çiçekli

YAZARLAR

Nurşen Adak, Hasan Berk Akkoç, Sevim Atila Demir, Elif Baş, Kadir Canatan, Aylin Çiçekli, Alpaslan Çobanoğlu, Çağrı Elmas, Esra Gedik, Emre Gürel, Mehmet Salih Ökten, Ahmet Özkiraz, Aziz Şeker, Meral Timurturkan, Sinem Burcu Uğur, Meyrem Tuna Uysal, Ayşe Nevin Yıldız

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Boşanmanın Sosyolojisi

Sosyal Bir Sorun ya da Aileye Alternatif Olma Bağlamında Boşanmayı Anlamak

Editör: Sinem Burcu Uğur, Aylin Çiçekli

Editör: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2023 Ekim, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-00-0

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Repro Bir Matbaacılık Kağ. Rekl. Tasarım Tic. Ltd. Ş[.]

Sertifika No: 47381

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514. Cad.

No: 23-25 Yenimahalle/ANKARA

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

BOŞANMANIN SOSYOLOJİSİ

Sosyal Bir Sorun ya da Aileye Alternatif Olma
Bağlamında Boşanmayı Anlamak

Herhangi bir şeyi sevmek, kaybına karşı hassas olmaya karar vermektir. Herhangi bir şeyi sevmek, kayıp deneyiminin garantisidir. Bunun yegâne alternatifi sevmemeye karar vermektir ki o da kayıpların en kötüsüdür...”

(Küçük Siyah Yas Kitabı-Nil Gün)

Deneyen, yanılıgyı göze alan, özünde yaşama cesareti olanlara...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
TARİHSEL OLARAK BOŞANMA VE TÜRK AİLE YAPISI	17
AHMET ÖZKİRAZ, EMRE GÜREL	
HEGEMONİK ERKEKLİK VE ERKEKLİK KRİZİ OLARAK BOŞANMA	33
AYŞE NEVİN YILDIZ, HASAN BERK AKKOÇ	
MODERNLEŞME SÜRECİNDE DEĞİŞEN EVLİLİK VE BOŞANMA ALGISI: BOŞANMA SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	55
SEVİM ATİLA DEMİR	
DÖNÜŞEN ENDÜSTRİ, ÜRETİLEN YENİ YOKSULLUK VE BOŞANMA İLİŞKİSİ	75
ALPASLAN ÇOBANOĞLU, MEHMET SALİH ÖKTEN	
AVRUPA ÜLKELERİNDE BOŞANMA OLGUSU: HOLLANDA VE BELÇİKA ÖRNEKLERİ	103
KADİR CANATAN	
BOŞANMA VE SOSYAL MEDYA İLİŞKİSİ	119
MEYREM TUNA UYSAL	
EDEBİYATTA BOŞANMA OLGUSU -TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ-	139
AZİZ ŞEKER	
BAĞIMLILIK VE AİLEYE İLİŞKİN TARTIŞMALAR: BOŞANMA VE MADDE BAĞIMLILIĞI	157
MERAL TİMURTURKAN	
CİNSELLİĞİN BOŞANMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	181
AYLİN ÇİÇEKLİ, SİNEM BURCU UĞUR	
BOŞANMA OLGUSU ÜZERİNDEN KADIN CİNAYETLERİNİ OKUMAK	201
ELİF BAŞ	

BOŞANMADA DAMGA: TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA BOŞANMIŞ OLMAK- SOSYAL SERMAYENİN BOŞANMA REFLEKSİ	227
ESRA GEDİK	
AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ: BOŞANMA VE YENİDEN EVLENME.....	247
NURŞEN ADAK, ÇAĞRI ELMAS	
EDİTÖRLER VE YAZARLAR HAKKINDA.....	275

ÖNSÖZ

Kıymetli Okuyucu,

Aile birliğinin sona ermesini ifade eden boşanma olgusu, aile ve evlilik kurumları kadar eskidir. Bu köklü tarihine rağmen boşanmalar geç modern toplumlarda daha çok tartışılan bir olgu haline gelmiştir. Zira boşanma, sıklıkla bir Amerikan fenomeni olarak algılanmaktaysa da bu yanlış yargının aksine, küresel düzeyde görünür olmakta ve hatta 1950'lerden beri giderek de yaygınlık kazanmaktadır. Bugünün postmodern toplumları tarihte benzeri görülmemiş boşanma oranları ile karşı karşıya kalmakta ve bu yüksek boşanma oranları ailevi krizlerin habercisi olarak da görünür olmaktadır. Öyle ki boşanma, pek çok toplumda ciddi önlem alınması gereken sosyal bir soruna işaret etmektedir.

Şüphesiz ki kültürel farklılıklar, gelenekler, yasal düzenlemeler, dinî inançlar gibi etkenler boşanmaya yönelik bakış açıları ve tutumları biçimlendirerek boşanmanın bölgesel görünürlüğüne etki eder. Her toplum için aynı oranda bir artış çizgisinin olduğunu iddia etmek oldukça yanlış olsa da özellikle endüstri toplumlarında artış eğiliminde olan bu olgu, evrensel bir özellik göstermektedir. Gerek artan refah seviyesi, eğitim ve istihdam fırsatlarının ulaşılabilirlik düzeyinin yükselmesi, gerek bireyselliğin öncelenmesi ile bireyler ve özellikle kadınların haklar ve sorumlulukları bağlamında bir bilince ulaşması, gerekse kadının feminizm ve kadın hareketlerinin kazanımlarıyla toplumsal yapı içerisinde etkin bir konuma geçmesine ilişkin dönüşümler, evliliğin anlamını da değiştirmiş görünmektedir. Evlilik kişisel tatmin sağlamanın aracına evrilirken, eş zamanlı olarak yaşanan toplumsal dönüşümler evlilik birliğinin ne olursa olsun sürdürülmesi yönündeki yaklaşımı da değiştirmiş görünmektedir. Önceleri boşanmaya yönelik toleranssız tutumlar artık mutsuz giden evlilikler karşısında görünür olmaya başlamış, evliliğin vadetdiklerinin karşılanmaması tarihsel süreçte hiç olmadığı denli kolay biçimde evlilik çözümlerine yol açar olmuştur.

Boşanma hem çiftler hem çocuklar üzerinde kısa ve uzun süreli etkilere sahiptir. Ekonomik sorunların yanı sıra, sosyal destek ağlarının kaybıyla yaşanan yalnızlık, başarısızlık hissi, depresyon gibi psikososyal sorunlar boşanma sürecinin tüm muhataplarına zarar verebilmektedir. Bu sorunlar aynı zamanda çözüm sağlanmadığı sürece uzun vadeli ciddi psikolojik problemlere de kaynaklık etmektedir. Birey için bu denli büyük ve çok yönlü kayıplarla ilintili olan boşanmalar, toplumun sürekliliği ve devamlılığı açısından da bir tehdit

oluşturabilmektedir. Zira tarihsel süreçte yerine getirmiş olduğu işlevleri toplumsal ihtiyaçlara binaen sürekli güncellenmekle birlikte ailenin hala en önemli toplumsallaştırma aracı olduğu dikkate alındığında, bir ve belki iki rol modelini birden kaybeden çocuğun toplumsal değerleri edinmesinin sekteye uğrayacağı düşünülebilir. Bunun yanı sıra aile hala sevgi, aidiyet, güven duygusunun aşılandığı, sosyal destek ve duygusal tatminin koşulsuz sunulduğu bir kurum olma özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla aile parçalanmalarının bireyler ve özellikle gelecek kuşaklar için toplumsal değerlerin kazanılmasına zarar verdiği kadar aileyle kurulacak bağa, aidiyetlik duygusunun oluşmasına ve dolayısıyla toplumla kurulacak bağlara da zarar verebileceği düşünülebilir. Bu bakımdan ailelerin parçalanmasının bireyin kendisi kadar aile kurumu ve toplumun sürekliliği, düzeni için bir tehdit oluşturduğu ifade edilebilir. Ancak hâlihazırda bu işlevlerin yerine getirilemediği aileler için birlikteliği sürdürüyor olmanın da sağlıklı bir toplumsallaşma ile ilişkilendirilemeyeceği ifade edilmelidir. Evlilik birliğinin koşullar ne olursa olsun sürdürülmesiyle, kurumun sürekliliği garantilenemeyeceği gibi toplumsal düzene yönelik tehdidin ortadan kalkacağını düşünmek de yanlış düşmek olur. Bu bağlamda dünya çapında yaygınlaşmakta olan ve özellikle belli bir gelişim çizgisi izleyen toplumlarda önemli bir sosyal sorun olma özelliği taşıyan boşanma olgusunun günümüz toplumlarında yaygınlaşmasına etki eden unsurların neler olduğu kadar boşanmanın etkilerini ortaya koymakta fayda vardır.

Alanyazın incelendiğinde olgunun sıklığına paralel biçimde birkaç on yıldır bu alanda çalışmaların yoğunlaştığı ifade edilebilir. Lakin sözkonusu çalışmalar daha çok hukuk ve psikoloji alanlarında yoğunlaşmış olup toplumsal perspektif göz ardı edilmiştir. Bu çalışmalarda ayrıca daha çok boşanmanın etkileri vurgulanırken artan boşanmaların ardındaki dinamikler ise ancak satır arasında kendine yer bulabilmiştir. Bu bakımdan yerli literatürde kendisine yalnızca aile sosyolojisi kitapları içinde bir bölüm başlığı olarak yer bulabilen olguyu kapsamlı olarak toplumsal bağlamda ele alan bir teorik kaynak eksikliği belirgin biçimde göze çarpmaktadır. Bu kitap çalışmasının ortaya çıkmasındaki temel hedef literatürdeki sözkonusu eksikliği ortadan kaldırabilmektedir. Bu sorumlulukla derlenen bu çalışmada ele alınan bölümlere ilişkin kısa bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır;

Okuyucuyu karşılayacak yazılardan *ilki Ahmet Özkiraz ve Emre Gürel* tarafından kaleme alınan “Tarihsel Olarak Boşanma ve Türk Aile Yapısı” başlıklı bölümdür. Yazarlar bu bölümü, aile kurumunun geçirdiği dönüşümün toplumun tarihi seyirindeki önemi doğrultusunda çerçevlendirmiş, genel olarak günümüz toplumsal yapısı ve özelde de aile dinamiklerini açıklayabilmek için aile ve evlilik kurumlarının tarih içindeki gelişim-dönüşüm süreçlerine odaklanmışlardır. Evlilik akitleriyle bir araya gelen çiftler aile kurumunu oluşturmuş olup, toplumsal ve sosyolojik anlamda çok önemli değerleri ku-

şaklara aktarmanın aracı olmuşlardır. Türk toplumunda aile ve evlilik kurumları işlevleri, üstlendikleri rolleri dolayısıyla toplumsal birliklilik ve süreklilik açısından önemli hatta zaman zaman temel kurumlar olarak nitelendirilmiş olsalar da boşanmaların tarihi de en az evlilik ve aile kurumları kadar eskiye dayanmaktadır. Bu bakımdan yazarlar ele aldıkları bölümde boşanma olgusunu Türk toplumunun tarihsel süreci içerisinde ve Türk aile yapısının özgün dinamiklerini göz önünde bulundurarak incelemişlerdir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze değin yaşanan köklü değişikliklerin aile müessesesinde yol açtığı değişimi ele alan yazarlar, artan boşanmaları bu değişimler çerçevesinde açıklamışlardır.

Kitabın *ikinci* bölümünde **Ayşe Nevin Yıldız** ve **Hasan Berk Akkoç** tarafından kaleme alınan "Hegemonik Erkeklik ve Bir Erkeklik Krizi Olarak Boşanma" isimli çalışma yer almaktadır. Nispeten yeni gelişmiş bir çalışma alanı olan erkeklik krizi ile boşanma arasındaki ilişkiselliğin kavramsallaştırıldığı bu bölümde sözkonusu kriz, boşanma olgusu odağında tartışılmıştır. Yazarlar bu bölüm kapsamında öncelikle erkeklik meselesini kuramsal olarak tartışmış, ardından hegemonik erkeklik kavramı çerçevesinde erkekliğin 'kriz' haline ilişkin tartışmalara yer vermiştir. Bölümde hegemonik erkeklik ve erkeklik krizine ilişkin kavramsallaştırmalar ve bu kavramsallaştırmanın norm halini aldığı ataerkil kültüre dair tartışmaların ardından boşanma ve erkeklik krizi arasındaki ilişki tartışılmıştır. Boşanmanın erkeklik krizi ile ilişkisinin karmaşık bir etkileşim ağı içerisinde şekillendiği gerçeğinden hareketle yazarlar bu ilişkinin dinamiklerini belirleyen toplumsal ve kültürel unsurlar ile bireysel deneyimler arasında karmaşık etkileşimler odağında bir tartışma sürdürmüşlerdir. Bu bölümde erkeklik krizi ile boşanma hali arasındaki döngüsel ilişkiye odaklanmışlardır: erkeklik krizi artan boşanmaların ardındaki temel dinamiklerden birini oluştururken, boşanmalar da erkeklik krizini besleyebilmektedir. Zira boşanma, erkeklerin geleneksel erkeklik normlarına olan bağlılığını sorgulayarak erkeklik krizine yol açabildiği gibi, erkeklik krizi yaşayan bireylerin de boşanma eğilimi artabilmektedir. Bölümde son olarak günümüz Türkiye'sinde erkeklik krizine yol açan dönüşümlerde temellenen erkeklik krizi, boşanma oranlarını artıran bir dinamik olarak ele alınmıştır.

"Modernleşme Sürecinde Değişen Evlilik ve Boşanma Algısı: Boşanma Sürecine Etki Eden Faktörler" başlıklı *üçüncü* bölümde **Sevim Atila Demir** değişen evlilik algısı çerçevesinde boşanma ve boşanmaya etki eden faktörleri çözümlemektedir. Bu bölümde ele alınan tartışmalar "Ekonomi, siyaset, aile, hukuk gibi toplumsal yapının maddi unsurlarında zaman içinde yaşanan değişimlerin manevi unsurların parçasını oluşturan değer yargıları ve tutumlar da da değişime gebe olduğu görüşü temelinde" sürdürülmüştür. Toplumsal, kültürel ve ekonomik koşulların kendi zamanını yansıttığı gerçeğine vurgu yapan yazar, boşanma ve evlilik algılarının da bu gerçek doğrultusunda za-

man içinde dönüşüm yaşadığına dikkat çekmiştir. Yazar günümüzün geç modern toplumlarında evlilik ve aile kurumlarını şekillendiren özgün dinamiklerin var olanların değişip evrilmesinde, kendine has yeni aile ve evlilik dinamiklerinin ortaya çıkmasında etkili olmakla kalmayıp boşanma olgusunu da biçimlendirdiği yorumunu getirmiştir. Geç modern toplumlarda yaygın evlilik yapısı-biçimi ve algısının tarihsel süreçte olduğundan farklılık sergilediğini ve bu farklılığın boşanma oranlarına da yansıtıldığını, ayrıca boşanmaya etki eden pek çok faktörün geçmişten günümüze varlığını korusa da bu faktörlerin değiştiğini, sözgelimi iletişim sorunlarının çözüm yöntemlerine dair beklentilerin değiştiğini yansıtan araştırma örnekleriyle yazar bu görüşünü desteklemektedir.

“Dönüşen Endüstri, Üretilen Yeni Yoksulluk ve Boşanma İlişkisi” isimli bölümlerinde **Alpaslan Çobanoğlu** ve **Mehmet Salih Ökten** günümüz modern toplumlarında yaşanan yoksulluk deneyimlerinin boşanma olgusuna etkisini sosyolojik bir perspektiften aile kurumunu odağa alarak incelemiştir. Günümüz toplumlarının hem değişime direnç gösteren manevi unsurları hem de değişimin nispeten daha hızlı olduğu maddi unsurları eşzamanlı olarak muhteviyatında bulduran bir yapıya sahip olduğu gerçeğinden hareketle yazarlar boşanma olgusunu ekonomi kurumu, üretim ilişkileri ve yoksulluğun ilişkiselliği bağlamında tartışmaya açmıştır. Endüstriyel gelişmelerin toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerle arasında doğrusal bir ilişki olduğu gerçeğinden hareketle bu bölüm tarihsel süreç içinde dönüşen endüstriye dair tartışmalarla başlamış ve ardından üretim sürecinde yaşanan dönüşümlerin yoksulluk ile ilişkisi irdelenmiştir. Endüstriyel gelişim aşamaları bağlamında yoksulluk tanım ve yaklaşımlarının ele alınmasıyla yazarlar olguyu bireysel, ailevi, bölgesel ve küresel unsurlarıyla bütüncül bir perspektiften açıklamış, böylelikle olgunun boşanmaya temel oluşturan zeminini ortaya koymuştur. Yoksulluğu ortaya çıkaran dinamikler ele alındıktan sonra son olarak ailenin devamlılığı açısından risk oluşturan yoksulluk ve boşanma olguları arasındaki ilişki tartışılmıştır.

Beşinci bölümde **Kadir Canatan** “Avrupa Ülkelerinde Boşanma Olgusu: Hollanda ve Belçika Örnekleri” isimli çalışmasında boşanmanın mekânsal analizini yapmakta, Belçika ve Hollanda örnekleri üzerinden farklı coğrafyalarda boşanma olgusunun görünümünü ele almaktadır. Yaşanan toplumsal değişimler ve özellikle sanayi devriminin etkisiyle ailelerde yaşanan dönüşümlerle çerçevesi çizilen boşanma olgusunun öncelikle Avrupa ülkelerindeki tarihsel sürecine odaklanılarak artan boşanma oranları tartışılmıştır. Birçok çalışmanın sonuçları ile desteklenen bu bölümde hem boşanmanın nedenlerinin hem boşanmaya yönelik tutumların hem de boşanmanın psikolojik, ekonomik ve sosyal sonuçlarının yaş, cinsiyet, gelir, etnik köken gibi bireysel faktörlerle ilintili olabildiği gibi, bunlardan daha da belirleyici olarak kültürel

faktörler bağlamında değişebileceğine dair bir anlayış sunulmuştur. Canatan nispeten benzer bir yaşam biçimine sahip olan iki Avrupa ülkesinin karşılaştırmasını yaparak pek çok açıdan benzer dinamiklerine rağmen farklılaşan kültürel bağlamın boşanma olgusunu karar verme-süreç ve sonuç bağlamında nasıl şekillendirdiğini tartışmaya açmıştır.

Kitabın *altıncı* bölümü olan “Sosyal Medya ve Boşanma İlişkisi”nde **Meyrem Tuna Uysal**, sosyal medyanın ailevi ilişkilere etkisini analiz etmiş, olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmesi yapılan bu yeni iletişim kaynağının boşanma sürecindeki rolünü tartışmıştır. Teknolojinin, özellikle sosyal medyanın toplumsal hayatın farklı yönlerini etkilemedeki gücüne odaklanan yazar, aile kurumunun da bu güç karşısında bir kırılma yaşadığına dikkat çekmiştir. Bireyin bizzat kendi gelişimi ve toplumsallaşma süreci açısından etkili bir araç olan sosyal medyanın aynı zamanda çiftlerin ilişkisinin altını kazıyarak aile parçalanmalarına da sebep olabilen nedenler arasında geldiğini dünyadan ve Türkiye’den örneklerle analiz etmiştir.

“Edebiyatta Boşanma Olgusu - Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bir Bakış” başlıklı *yedinci* bölüm **Aziz Şeker** tarafından kaleme alınmıştır. Yazar bu bölümde boşanma olgusunu toplumsal cinsiyet çerçevesinde ele alan edebî metinlerden örnekler sunarak, boşanan kadınların deneyimleri üzerine detaylı bir sosyal analiz yapmıştır. Toplumsal yapıda yaşanan değişimlerin kurumsal yapıda da köklü dönüşümlere yol açtığına, aile kurumunda yaşanan dönüşümlerin edebî metinlere de yansıdığına dikkat çeken yazar, bu dönüşüm ve etkilerini ailede kadınlar üzerinden değerlendirmiştir. Eser analizlerinde aile ve evlilik kurumlarında yaşanan dönüşümler ve özellikle boşanma olgusuna ve çeşitlenen aile dinamiklerine ilişkin değişikliklerin aile içindeki kadınların deneyimlerine etkisi tartışılmıştır. Kadının boşanma sürecinde etken ya da pasif tutumunda etkili olan toplumsal koşullar, kadın için boşanmayı mümkün ya da namümkün kılan toplumsal dinamikler tarihsel süreçte kaleme alınan eserlerden takip edilebilmektedir. Yazar, aile dinamiklerine ilişkin dönüşümü salt edebî metinlerdeki kadının konumu üzerinden değil, kadın yazarlarca kaleme alınan eserler üzerinden de tartışmaya açmıştır. Aile kurumunun tarihsel süreçteki dönüşümünü edebî metinlerdeki yansımalarıyla tartışan yazarın bu tartışmayı sürdürürken artan boşanmaları ya da çeşitlenen aile yapılarını kurumun çöküşü ile ilişkilendirmemesi dikkat çekicidir. Zira yazar, yeni ilişki biçimlerinin ve birlikteliklerin sosyal yaşamda görünürlüğüne dair edebî metinlerden sunduğu örnekler yoluyla bireylerin birlikte olma ihtiyacı ve arzusuna odaklanmıştır.

Sekizinci bölümün yazarı **Meral Timurturkan** “Boşanma ve Bağımlılık” başlığıyla ele aldığı bu bölümde alkol-uyuşturucu gibi farklı türleriyle görünürlük olan madde bağımlılığının bireysel, ailevi ve toplumsal etki ve sonuçlarına odaklanmıştır. Günümüzde en çok tartışılan ve türleri itibari ile oldukça yay-

gın bir görünümüne sahip olan bağımlılık durumu sözkonusu olduğunda alkol ve uyuşturucu bağımlılığının hala bağımlılık türleri arasında önemli bir problem olmaya devam ettiğine dikkat çeken yazar, öncelikle madde bağımlılığına giden süreçleri değerlendirmiştir. Bireysel ve çevresel faktörlerin yanı sıra bağımlılık sürecindeki en etkili unsur olarak aile dinamiklerine odaklanan yazar, aile parçalanmaları ile bağımlılık arasındaki döngüsel süreç çerçevesinde konuyu ele almıştır. Bağımlılığın mikro, mezo ve makro boyutuyla etki mekanizmalarının incelendiği bölümde bağımlılık boşanmaya neden olan bir sosyal sorunken, boşanma da bağımlılığı doğuran bir etken olarak tartışılmıştır.

“Cinsellik ve Boşanma” başlıklı *dokuzuncu* bölüm **Aylin Çiçekli** ve **Sinem Burcu Uğur** tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde cinselliğin aile içindeki önemi ve artan boşanma vakaları üzerindeki etkisine yönelik tartışmalar; aile yapısının tarihsel süreçteki evrimi, özellikle endüstrileşme ve modernleşme süreçleriyle birlikte ailedeki dönüşüm ve daha da özeld e evlilik ve cinsellik gibi konularda görünür olan farklılaşma çerçevesinde sürdürülmüştür. Cinsel ihtiyaçların karşılanması, aile içindeki huzur ve ilişkilerin devamlılığı için son derece önemlidir. Üstelik bireyselliğin öncelendiği modern dünyada aşk ve cinsellik de bireysel öncelikler haline gelerek evlilik beklentilerinde değişimde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Evlilik beklentilerindeki bu dönüşüme dikkat çeken yazarlar, toplumsal tabular nedeniyle genellikle göz ardı edilebilen, üzeri kapatılabilen cinsel tatmin beklentisinin karşılanmama durumunun evliliklerde ciddi bir sorun oluşturabileceği gerçeğini artan boşanma oranları ile ilişkilendirerek tartışmışlardır.

“Boşanma Sonrasında Kadına Yönelik Ölümle Sonuçlanan Şiddet Vakalarının Değerlendirilmesi” başlıklı *onuncu* bölümde **Elif Baş**, Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddetin ve şiddet kapsamında yer alan kadın ölümlerinin artarak devam ettiğine dikkat çekmiş ve boşanma ile kadın cinayetleri ilişkisini tartışmıştır. Bölümde boşanmanın kadına yönelik şiddetin güçlü nedenlerinden biri olduğu, birincil mağdurun kadın olduğu eş şiddetine ilişkin ulusal ve uluslararası alanyazından kapsamlı örneklerle tartışılmıştır. Boşanma kaynaklı erkek şiddeti sebebiyle yaşamını yitiren kadınların vaka analizlerinin değerlendirildiği çalışmada kadınların boşanmaya karar verme-dava süreci ve boşanma sonrası süreç olmak üzere boşanmanın her bir aşamasında farklı gerekçeler ve derecelerde şiddete maruz kalabildikleri/öldürülebildikleri ortaya konulmuş ve bu bağlamda kadının güçlenmesinin, güçlenmesini önleyici yaklaşımlara yönelik tedbirlerin alınmasının önemine dikkat çekilmiştir. Kadınları her türlü şiddetten korumak, kadına yönelik ev/aile içi şiddetle mücadele etmek, şiddeti önlemek ve kovuşturmak, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirerek gerçek

anlamda kadın erkek eşitliğini sağlamak için yürürlükte olan kanun ve politikalar eksik yönleriyle tartışılmış, atılması gereken adımlar değerlendirilmiştir.

On birinci bölümün yazarı **Esra Gedik**, “Boşanmada Damga: Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dulluk- Sosyal Sermayenin Boşanma Refleksi” başlığı ile katkı sağladığı kitabın bu bölümünde toplumsal cinsiyetin ve sosyal sermayenin boşanma olgusu üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Yazar sosyal sermaye ve toplumsal cinsiyetin boşanma kararı ve dava sürecinde olduğu kadar boşanma sonrası yaşanan sosyo-ekonomik kayıplarla da doğrudan ilintili olduğuna dikkat çekerek boşanmış kadınların maruz kaldığı sosyal damgalama sorununu ele almıştır. Yazar, boşanmanın hem karar aşamasında hem de etkileri bakımından cinsiyet temelinde farklılaşan sonuçlar doğurduğunun altını çizerek, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun tartışılmasına ve soruna yönelik çözüm önerileri sunulmasına bir katkı sağlamaktadır.

“Aile Yaşam Döngüsü: Boşanma ve Yeniden Evlenme” başlıklı *son* bölümde yazarlar **Nurşen Adak** ve **Çağrı Elmas** evlilik, dulluk, boşanma ve yeniden evlenme yaşam döngülerini aile sosyolojisi bağlamında incelemiş, Türkiye’de boşanma ve yeniden evlenme olgusunun bir değerlendirilmesini yapmıştır. Dünyada olduğu gibi geç modern Türkiye’de de artan boşanma oranlarına dikkat çekerken, dönemin artan boşanmalarda etkili olan özgün koşullarını da yansıtan yazarlar, bu dönüşümü aile yaşam döngüsü içinde ele almışlardır. Bir başka anlatımla yazarlar, artan boşanmalarla görünür olan aileye dair mevcut değişimi, toplumu temellendiren ailenin bir çözülümü olarak ele almaktan ziyade, yeniden “aile olabilmenin” bir yolu olmaya yönelik bir adım olması bağlamında tartışmışlardır. Dolayısıyla yeniden evliliklerin yaygınlığı, bu evliliklerin dinamikleri ve bireyleri bu evliliğe sürükleyen gerekçeler bu bölümde incelenmiştir.

Ve Teşekkür...

Boşanmanın sosyolojik perspektifinin kapsamlı ve derinlikli tartışmalarının yapıldığı bu çalışmanın alana güçlü bir katkı sağlayacağı umudunu taşımaktayız. Bu hedef doğrultusunda çıktığımız yolda bize yoldaşlık eden, kalem aldıkları bölümlerle kitabın oluşmasına katkı sağlayan değerli yazarlarımıza teşekkür ediyoruz. Bu çalışmanın okurlara ulaşmasına katkı veren Siyasal Kitabevi ve kıymetli emekçilerine de teşekkürü bir borç biliriz.